

Uradalmi erdőgazdálkodás Vas vármegyében

Az Erdődy-család erdőgazdálkodása

Az Erdődy családnév – bár erdészettörténeti kutatásokat csak a család Vas vármegyei ágával kapcsolatban folytattam – a mai Vas megye határain túl sem cseng ismeretlenül. *Bakócz Tamás* esztergomi érsek a XVI. század első évtizedeiben hatalmas birtokokat hagyott a mai Magyarország, Horvátország, Szlovákia és Ausztria területén – unokaöccsére, *Péterre*, aki később felvette az *Erdődy* családnévét. A család a magyar grófi rangot 1565-ben kapta. Az Erdődy grófoknak Vas vármegyében három uradalma volt: a jánosházi, a vépi és a monyorókerék - szentpéterfai uradalmak, melyek mindennapi életében mindig is nagy szerepet töltött be az erdőgazdálkodás. Egy 1910-ben kelt erdőterület-összeírásból megtudhatjuk, hogy a három uradalom erdeinek összterülete 17 558 magyar hold (kb. 7585 ha), míg 1928-ban összeírt Erdődy birtokok erdő művelési ágú területe 11 265 kataszteri hold 222 nöl (kb. 6500 ha) nagyságú volt. Trianon következményei az Erdődy-családot is mélyen érintették: csak mintegy 1100 ha erdőterület került osztrák fennhatóság alá.

Az uradalmakban erdőhivatalokat működtettek, melyek élén erdőmérnök látta el a szakmai irányítást. Az erdőhivatalok szakszemélyzete – főerdészek, erdészek, erdőőrök, erdővédek, erdőlegények, vadőrök és körvadászok végezte és irányította az erdei munkákat.

Az 1880-as évektől egészen az 1945. évi földreformig kezdetben csak saját, házi használatra készült üzemtervekből, majd az 1935. évi erdőtörvény rendelkezése nyomán hatóságilag jóváhagyott üzemtervekből, ún. üzemátvizsgálási munkákból, valamint üzemtervi térképekről követhetjük nyomon az egyes uradalmak erdőgazdálkodását. A rövid terjedelem miatt az uradalmak erdeivel kapcsolatban csak néhány érdekességét említek meg.

A jánosházi uradalom

A 8-as számú főútról Jánosházára letérve találjuk az egykor szebb napokat is megélt uradalmi Erdődy-várkastélyt. Mellette állt a ma is erdészaházként számon tartott uradalmi erdőhivatal.

Thökölyi Mibály uradalmi erdőmérnök 1932. évi jelentése szerint az urada-

Erdődy-címer

lom erdőterülete 6510 kataszteri hold 1243 nöl. Grófi erdőbirtok volt a jánosházi alsó és felső erdő, a nemeskeresztúri Balozsa erdő, az ódorfai, a tacsokándi, a szajki, a bögei, az alsósági erdő, és a Veszprém megyei Nagykamond, Károlyháza, Doba, Somlóvár és Kajetánháza települések erdei.

Ezen erdőkben a főfajok a kocsányos tölgy és a cser voltak. Mellettük a gyertyán, az erdeifenyő, az akác, szilék, juharok, hársak, nyír és az éger fordult elő az állományokban. A tölgy, cser, erdeifenyő állományokat egyaránt 100 éves vágásfordulóval szálerdő üzem módban kezelték. Az erdősítéseket makkvetéssel, csemetével, valamint állomány-alátelepítéssel kombinált felújítással is végezték. Az állománynevelések szakszerű elvégzésére nagy figyelmet fordítottak: a gyéritések során a többszöri visszatérés és mértékletesség elvét követték. A századforduló táján még mellék-haszonvételi tevékenységként folytatták a legeltetést, makkoltatást és a gubacszedést is.

A vépi uradalom

A családi vagyon szétaprózódását megakadályozandó, 1873-ban két hitbizo-

mány alapítása történt: *gróf Erdődy Ferenc* alapította vép-szöllős-pecöli és a *gróf Erdődy Sándor* alapította vép-bakó-fai hitbizomány rendelkezései magukba foglalták a vépi uradalom erdeit is.

A vépi uradalmi erdőhivatal 1930. évi erdőterület-kimutatása szerint az uradalmi erdők összterülete 1693,2 kataszteri holdat tett ki. Vép, Pecöl, Sorkikápolna, Bögöt, Porpác, Vát községek határában fekvő uradalmi erdőkben az elegyes állományok fenntartását tartották szem előtt: a kocsányos tölgy, a cser és az akác mellett alárendelt szerepet kapott a gyertyán, erdeifenyő, kőris, és a juhar.

Müller Zakariás főerdész készítette az első üzemtervet 1887-ben a vépi erdőbirtokról. Már ekkor felhívta a figyelmet az erdei legeltetés okozta károokra: az állományok a folytonos legeltetés által leromlottak, és idős korukra erőteljesen kigyérültek.

A vépi hitbizományi erdőbirtokot két üzemosztályban kezelték: az „A” üzemosztályt termőhelytől függően 80, ill. 100 éves vágásfordulóval szálerdő üzem módban, míg a „B” üzemosztályt sarjerdő üzem módban, kezdetben 20, később –1910-től – 40 éves vágásfordulóval kezelték.

Erdőnevelési szempontból érdekesként kiemelem a helyi erdészek gyertyánnal kapcsolatos nézeteit: állomány szerkezetileg értékesnek tartották, de a felújítások során rendkívül sokat küzdöttek ellene. Véghasználati kor felé közeledő állományokban a tuskóról való sarjadást elkerülendő a gyertyánt körülgyűrűzték. Ahol lehetett, ezt már a gyertyán magtermő kora előtt elvégezték, nehogy a felverődő gyertyán-újulat később gondot okozzon.

Erdővédelmi szempontból a hernyórágás ellen szorgalmazták az énekesmadarak védelmét és az őket pusztító ragadozók irtását. Lepkék ellen az éjjeli tüzekkel való védekezést is megfelelőnek tartották.

A monyorókerék-szentpéterfai uradalom

A trianoni békeszerződés következtében az uradalom kettészakadt. A családi ősbirtokot a monyorókeréki várral együtt Ausztriához csatolták és az uradalmi erdőbirtok egy része is hasonló sorsra jutott. 2941 kataszteri hold 292 nöl

erdő maradt magyar oldalon: a szentpéterfai erdő Szentpéterfa és Nagykölked községek határában, a besfai erdő Taródfa és Vasalja községek határában. A karácsfai és a monyorókeréki erdőket Ausztriában kezelték tovább.

Az uradalom erdeiben kocsánytalan tölgyes- és erdeifenyő-állományokat kezeltek 80 éves vágásfordulóval szálerdő üzemmódban. Az erdeifenyőt tekintették főfafajnak, de az idő múlásával egyes állományok létesítését egyre inkább szorgalmazták. Kavicsos termőhelyen a csertölgyet ültették. A lucfenyőnek csak hézagpótló, a gyertyánnak talajjavító szerepet szántak, faanyagát az előhasználatok során hasznosították. Az akácot nem kedvelték ezen a vidéken, így irtották. A nyírt, nyárákat, fűzeket, egyéb gyomfajokokat a tisztítások során igyekeztek minél előbb eltávolítani az állományból. A véghasználatot követő felújítást megelőzően az erős gyom- és szeder-konkurencia miatt egy évig mezőgazdasági előhasználatot, a felújítás befejezéséig – de legfeljebb három évig – mezőgazdasági köztes használatot folytattak. Az erdőfelújítást kizárólag mesterséges úton végezték. A tölgymakk- és fenyőmagszükségletet saját gyűjtéssel oldották meg. A tájra jellemző kötött talaj nehezen engedte át a csapadékot, ezért a fiatalosokról árokrendszerrel vezették el a felesleges vizet. A nagyvad károsítása miatt a nevelővágásokat mérsékelt erővel végezték. A fiatalosok védelmét vad ellen épített kerítéssel biztosították.

Mindhárom uradalom fő célja kezdetben a saját faszükséglet fedezése, az uradalmi mezőgazdaság és a birtok saját faanyaggal való ellátása volt, majd később, az uradalmi érdekeltiséghez tartozó Dunántúli Erdőipari Rt. (Szombathely) megalakulását követően, e társaság faigényét is részben az Erdődy-uradalmak erdei elégítették ki.

A nagybirtokrendszer megszüntetéséről szóló 600/1945. M.E sz. rendelet hatálya alá tartozó erdőbirtokok állami tulajdonba kerültek: nem voltak ez alól kivételek az Erdődy-uradalmak erdei sem. Ma a hajdani grófi uradalmi erdők nagyrészt a Szombathelyi Erdészeti Rt. kezelésében vannak, kis részükön magánerdő-tulajdonosok gazdálkodnak (vagy nem gazdálkodnak).

Irodalom:

Nagy László (2001): Az Erdődy-család erdőgazdálkodása a XIX-XX. században. – Diplomaterv. Nyugat-Magyarországi Egyetem, Erdőmérnöki Kar, Sopron

Nagy László

Vasvármegye vadászati viszonyai

„Vadászlap” közleményei és a kir. erdőfelügyelőségek kimutatásai szolgálnak. Azonban mindkettő nagyon hiányos. Az erdőfelügyelőségek által összegyűjtött adatok szerint Vasvármegyének 951,091 kat. Holdtat kitevő földterületén lövett (Forrás: Borovszky Samu: Magyarország városai és vármegyéi):

Hasznos vad	1885.	1895.	Utolsó 10 év átlaga
	darab		
Szarvas	2	6	5
Őz	260	253	253
Mezei nyúl	14,126	23,444	18,623
Siketfajd	3	6	5
Császármadár	1	6	11
Fáczipó	1,073	2,183	2,064
Fogoly	22,824	13,389	19,345
Fürj	2,858	3,022	3,758
Haris	130	136	147
Vadlúd	9	8	13
Vadkacsa	593	360	399
Túzok	–	32	14
Erdei szalonka	1,016	847	771
Mocsári”	153	110	118
Vadgalamb	232	295	293
Különféle hasznos	346	691	818
Összesen:	43,626	44,788	46,657
Kártékony vad:			
Vaddisznó	1	–	–
Üregi nyúl	–	223	39
Borz	61	49	35
Vidra	13	17	9
Vadmacska	8	31	17
Róka	698	510	476
Nyest	33	86	36
Görény	136	200	161
Menyét	895	794	705
Különféle emlős	601	350	319
Sas és keselyű	253	130	154
Sólyom, kónya, ölyv, vércse	3,652	2,256	2,849
Bagoly	219	264	261
Varjú, szarka	5,307	7,036	4,690
Különféle szárnyas	872	193	528
Kóbor eb és macska	1,864	1,329	1,518
Összesen	14,613	13,468	11,797
Hasznos és kártékonyvad összesen	58,239	58,256	58,454

Teríték Farkaserdőn 2005 májusában.

Fotó: Pápai Gábor